

встановлюються Богом, або є внутрішніми причинами природи. Філософське розуміння генетичного методу (від грец. genesis – походження, розвиток) зводиться до вивчення явищ, яке ґрунтується на аналізі їх розвитку. Генетичний метод у плануванні почав застосовуватися в період зростання невизначеності діяльності суб'єктів господарювання. Генетична і телеологічна концепції ґрунтуються на різних засадах спрямування процесу планування; визначають різні шляхи досягнення цілей збалансованого розвитку.

Проблеми фінансового планування в Україні великою мірою визначаються логікою історичного розвитку, передусім радянським досвідом. У 20-30-х роках минулого століття в умовах соціалістичної системи господарювання в СРСР погляди учених на зміст фінансового планування не вирізнялися єдністю. Але наукові дискусії згодом були перенесені з економічної площини у соціально-політичну, що обумовило перемогу телеологічної школи і жорсткого централізованого управління народним господарством. Вчені, які виступали за необхідність використання ринкових відносин і генетичного підходу до планування, оголошувалися буржуазними економістами, а їх концепції стали розглядатись як відмова від соціалізму, спроби реставрації капіталізму.

Протягом 30-80-х рр. ХХ ст. відбувався подальший розвиток адміністративної системи управління, особливостями якої було: використання директивних методів управління виробництвом і розподілом продукції; централізоване забезпечення кожного підприємства матеріально-технічними ресурсами; встановлення державних цін на продукцію; націленість планів на вирішення поточних, а не перспективних питань розвитку; слабка їх наукова обґрунтованість; планування «від досягнутого»; недемократичний характер технології розроблення планів; оцінка результатів господарської діяльності залежно від планових завдань тощо.

Утім, об'єктивна дійсність свідчить про неоднозначність оцінок радянського планування. Воно увійшло в історію як одне з найважливіших наукових і соціальних завоювань ХХ ст. у галузі революційної практики перетворення суспільного життя. У 1966-1971 рр. у СРСР було проведено реформу, яка проголошувала фундаментальне вдосконалення системи народногосподарського планування у розвитку теорії та методології економічного прогнозування. Щоправда, водночас прогностика перетворилась на камінь ідейного спотикання, оскільки в умовах соціалізму ідеології прогнозування і планування є некогогерентними.

Приблизно у цей же час, у 1960-х рр. у США та більшості країн Західної Європи почався «бум стратегічного планування», який базувався на домінуванні концепції підприємства як «відкритої системи» на макrorівні, а також розвитку прогнозування та індикативного планування на державному рівні. Використання системи прогнозів стосовно різних об'єктів, які мали різні характеристики щодо тенденцій та темпів змін, зумовили необхідність багатоваріантних розрахунків і стали передумовою альтернативних планів. У стратегічному плануванні широко застосовуються сценарії формування «портфеля підприємства», а вінцем його розвитку стала система «планування, програмування, бюджетування».

У 1988 р. в СРСР розпочалася перебудова механізму управління економікою, яка збіглася з проголошенням гласності. У цей період теоретико-методологічні суперечності системи «прогноз–план» досягли свого піку, і багато хто з провідних прогнозистів СРСР відкрито виступили з гострою критикою планово-розподільної системи господарювання. На початку 90-х рр. ХХ ст. з проголошенням курсу України на ринкові реформи під час чергової дискусії з приводу «план–ринок», яка розгорнулася на сторінках наукової преси, пріоритет надавався ринковому саморегулюванню.

Після 1991 р. проблематика «планування-прогнозування» перемістилася переважно в область макроекономічного регулювання, що набуло відбиття у відповідних законодавчій базі.

На мікрорівні потребує розробки концепція фінансового планування, яка би відповідала існуючим умовам господарювання та рівню кон'юнктури і була похідною від генетичного підходу.

О.В. Чумак, канд. екон. наук, доц. (ХДУХТ, Харків)

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ САНАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Аналізуючи методики, які використовують з метою визначення санаційної спроможності підприємства, варто відмітити, що вони передусім спрямовані на аналіз фінансових складових діяльності підприємств, що не дає повної інформації про загальний стан та перспективи розвитку суб'єкта господарювання, його здатність протистояти розвитку та поглибленню кризи. Окрім того, основним джерелом інформації, є форми фінансової звітності, які не завжди відображають реальну ситуацію, що склалась на підприємстві.

Оцінюючи санаційну спроможність підприємства доцільно ґрунтуватись на оцінці санаційного потенціалу підприємства, тобто визначенні можливостей та резервів для відновлення і забезпечення його подальшого ефективного функціонування. Для цього необхідно враховувати усі елементи потенціалу, їх кількісні та якісні характеристики. Для оцінки санаційного потенціалу, який є виразником санаційної спроможності підприємства, рекомендовано використовувати інтегральний коефіцієнт санаційної спроможності, який узагальнює ключові складові санаційного потенціалу і дає можливість комплексно оцінити його рівень. Основними складовими санаційного потенціалу підприємства в науковій літературі визначено маркетинговий потенціал, фінансовий, трудовий та виробничий.

За результатами аналітичних процедур інтегральний показник санаційної спроможності набуває значення від 0 до 1. Чим ближче отримане значення показника до 1, тим більш санаційно-спроможним є підприємство, і навпаки. Для оцінки інтегрального показника доцільним є використання шкали, яка визначає рівень санаційної спроможності.

Практичне значення пропонованого показника полягає у тому, що він дозволяє комплексно оцінити доцільність і необхідність реалізації заходів санаційного характеру. Даний показник дає можливість визначити рівень санаційного потенціалу, під яким слід розуміти сукупність наявних та прихованих, екзогенних та ендемогенних можливостей та ресурсів підприємства, що можуть бути використані задля подолання кризи (успішної реалізації санації) та забезпечення ефективного функціонування підприємства у майбутньому.

І.Л. Шевчук, ст. викл. (ХДУХТ, Харків)

В.В. Макусинська, студ. (ХДУХТ, Харків)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ З УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У сучасних умовах в Україні органи місцевого самоврядування не мають задекларованої самостійності у бюджетному процесі, оскільки знаходяться під тиском державної влади вищого рівня й повністю залежать від трансфертів з державного бюджету. Реальний обсяг надходжень до дохідної частини місцевих бюджетів не дає можливості сформувати достатню для функціонування ресурсну базу. Це зумовлює актуальність вивчення процесу формування дохідної частини місцевих бюджетів та управління ним.

Орієнтація України на євроінтеграцію та вивчення західного досвіду місцевого самоврядування потребує істотного перегляду парадигми бюджетного процесу. Західний постулат щодо бюджетного процесу базується на відповідальності влади перед єдиним власником бюджетних коштів – громадянськостю, які є платниками податків.

Протягом останніх років у бюджетній політиці України позитивних тенденцій у сфері формування дохідної частини місцевих бюджетів з метою подальшого їхнього перетворення на реальний механізм стимулювання економічного та соціального розвитку регіонів не відбулося. Широко розрекламовані «новації» прийнятого 8 липня 2010 р. Бюджетного кодексу України, що стосуються місцевих бюджетів, мають лише значні уточнення та конкретизацію у порівнянні зі старою редакцією, але принципово не змінили підходу до формування місцевих бюджетів. Фактично законодавчого закріплення якісно нових правил формування місцевих бюджетів та відповідних стосунків між центром і органами місцевої влади не відбулося.

Хоча не можна не відмітити кілька позитивних моментів, пов'язаних з прийняттям нової редакції Бюджетного кодексу України, що стосуються посилення фінансової основи місцевих бюджетів:

- розширено дохідну базу місцевих бюджетів шляхом передачі окремих доходів державного бюджету,
- розширено джерела формування доходів, які не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів;
- встановлено зарахування 50% надходжень податку на прибуток та акцизного збору понад річні розрахункові обсяги, визначені у законі про державний бюджет на відповідний рік, до загального фонду місцевих бюджетів;
- збільшено з 20 до 50% норматив зарахування до бюджетів місцевого самоврядування збору за забруднення навколишнього природного середовища і грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності;

– розширено перелік видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, за рахунок видатків на фінансування позашкільної освіти, центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів та центрів професійної реабілітації інвалідів, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, соціальні гуртожитки, виплату грошової компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги.

Однак, прийняття Податкового кодексу 2 грудня 2010 р., згідно з яким кількість місцевих податків і зборів зменшилась з 18 до 5 суттєво звужує ресурсну базу місцевих бюджетів.

Згідно статистичних даних, найбільшу питому вагу у доходах місцевих бюджетів України за останні роки мали надходження від загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які практично не пов'язані з власною діяльністю органів місцевого самоврядування (зокрема, податок з доходів фізичних осіб разом з платою за землю становили 71,1% у 2008 р., 74,4 % у 2009 р., 75,2 % у 2010 р.). Частка надходжень до місцевих бюджетів від місцевих податків і зборів за останні три роки взагалі не перевищує 1,1%.

Сподівання щодо наповнення місцевих бюджетів за рахунок єдиного податку невіправдовні, оскільки питома вага цього податку у складі місцевих бюджетів складає на сьогодні всього 2,4%.

Таким чином, можливість фінансування місцевих видатків залишається залежною від вищих органів влади, які визначають обсяг наданих міжбюджетних трансфертів. Тобто, не відбулося й фінансової та бюджетної децентралізації у місцевому самоврядуванні – одного із найголовніших принципів формування бюджетів у європейських країнах.